DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

અહેવાલયોગ્ય

ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ

ફોજદારી અપીલીય હકૂમત

ફોજદારી અપીલ નંબર ૧૧૪૮ ઓફ ૨૦૨૩

[સ્પેશ્યલ લીવ પિટીશન (ફોજદારી) નં.૨૯૫ ઓફ ૨૦૨૩ માથી ઉદ્ભવેલ

સેન્ટ્રલ બ્યુરો ઓફ ઇન્વેસ્ટીગેશન .....અપીલકર્તા

વિરુદ્ધ

સંતોષ કરનાની અને અન્ય ..... સામાવાળા

ની સાથે

ફોજદારી અપીલ નંબર ૧૧૪૯ ઓફ ૨૦૨૩

સ્પેશ્યલ લીવ પિટીશન (ફોજદારી) નં.૭૨૪ ઓફ ૨૦૨૩ માથી ઉદ્ભવેલ

રૂપેશ બલવંતભાઈ બ્રહ્મભટ્ટ. ..... અપીલકર્તા

વિરુદ્ધ

સંતોષ કરનાની અને અન્ય... .....સામાવાળા

ચુકાદો

સૂર્ય કાંત, ન્યાયમૂર્તિ.

૧. પરવાનગી આપવામાં આવી.

૨. બે ફોજદારી અપીલોમાં અપીલકર્તાઓ અનુક્રમે, સેન્ટ્રલ બ્યૂરો ઓફ ઇન્વેસ્ટિગેશન અને રૂપેશ બલવંતભાઈ બ્રહ્મભટ્ટ (આમાં હવે પછી ફરિયાદી) ગુજરાત ઉચ્ચ અદાલતે ૧૯ ડિસેમ્બર, ૨૦૨૨ના રોજ આપેલા આદેશથી વ્યથિત છે કે જેમાં સીબીઆઇ/એસીબી/ગાંધીનગર પોલીસ સ્ટેશન, ગાંધીનગર ખાતે ભ્રષ્ટાચાર નિવારણ અધિનિયમ, ૧૯૮૮ (સુધારો – ૨૦૧૮) ની કલમ ૭ હેઠળના ગુના માટે સી.આર. નં. આરસી૦૨૯૨૦૨૨એ૦૦૧૧/૨૦૨૨ તરીકે નોંધાયેલી એફઆઇઆર માં સંબંધિત સામાવાળા નં.૧ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી આગોતરા જામીન અરજીને મંજૂરી આપવામાં આવી છે.

પૃષ્ઠભૂમિ

૩. ફરિયાદી બાંધકામ વ્યવસાય સાથે સંકળાયેલા એક વેપારી છે જે સફલ કન્સ્ટ્રક્શન પ્રાઇવેટ લિમિટેડના નામથી ચાલે છે. ફેબ્રુઆરી ૨૦૧૯ માં, સામાવાળા નંબર ૧, આઈ.આર.એસ અધિકારી, અમદાવાદના આવકવેરા વિભાગના વધારાના કમિશનર તરીકે નિયુક્ત થયેલા જેઓએ સફલ કન્સ્ટ્રક્શન પ્રાઇવેટ લિમિટેડ સામે આવકવેરા અધિનિયમ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૧૩૩–એ હેઠળ નાણાકીય વર્ષ ૨૦૧૮–૧૯ માટે સર્વે હાથ ધર્યો હતો, જેમાં સફલ જૂથે ૩.૫૦ કરોડ ની વધારાની આવક જાહેર કરી હતી.

૪. ત્યારબાદ સપ્ટેમ્બર, 2021માં આવકવેરા વિભાગની તપાસ શાખા, અમદાવાદ દ્વારા સફલ કન્સ્ટ્રક્શન પ્રાઈવેટ લિમિટેડ સામે તપાસ અને જપ્તીની કાર્યવાહી શરૂ કરવામાં આવી હતી. આ તપાસમાં ફરિયાદીના વ્યવસાયને લગતા કેટલાક કાગળો જપ્ત કરવામાં આવ્યા હતા અને સેન્ટ્રલ સર્કલ, રેન્જ ૧ ડિવિઝન દ્વારા ડિમાન્ડ નોટિસ મોકલવામાં આવી હતી. ફરિયાદીનો કેસ એ છે કે તેને જાણવા મળ્યું કે સામાવાળા નંબર ૧ તેનો કેસ સંભાળી રહ્યા છે અને તેઓ મૂલ્યાંકન મેમો તૈયાર કરી રહ્યા છે. ત્યારબાદ, ફરિયાદી અને સામાવાળા નં. ૧ આ કેસના સંબંધમાં વારંવાર મળતા હતા અને એવો આરોપ મૂકવામાં આવ્યો હતો કે આ વાતચીત દરમિયાન, સામાવાળા નં. ૧ એ ફરિયાદીના વ્યવસાયને બરબાદ કરવાની ધમકી આપી હતી અને ગેરકાયદેસર લાંચ માંગી હતી.

૫. ૨૯ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૨ ના રોજ આક્ષેપ મુજબ સામાવાળા નં. ૧ એ ફરિયાદીનો સંપર્ક કર્યો હતો અને તેમને ૩ ઓક્ટોબર, ૨૦૨૨ના રોજ મળવા જણાવ્યું હતું. જે અનુસાર, ફરિયાદીએ આવકવેરા કાર્યાલયમાં સામાવાળા નં. ૧ સાથે મુલાકાત કરી હતી, જ્યાં સામાવાળા નં. ૧ દ્વારા ફરિયાદીને તેના કેસમાં મદદ કરવા માટે રૂ. ૩૦ લાખની ગેરકાયદેસર લાંચ માંગવામાં આવી હતી. આ વાતચીતને ફરિયાદીએ ડિજિટલ વોઈસ રેકોર્ડર પર રેકોર્ડ કરી હતી, જે તપાસ ઓથોરિટીને સુપરત કરવામાં આવી છે અને તેની નકલ પણ આ અદાલતને પૂરી પાડવામાં આવી છે. ફરિયાદીને આ રકમ ધારા અંગડિયા પેઢીના એક વર્ધમાનના ખાતામાં જમા કરાવવાની સૂચના આપવામાં આવી હતી.

૬. બીજે દિવસે સવારે ૦૭:૧૫ કલાકે ફરિયાદીએ અમદાવાદ શહેરના એસીબી પોલીસ સ્ટેશનમાં ફરિયાદ નોંધાવી અને ત્યારબાદ છટકું ગોઠવવામાં આવ્યું. ફરિયાદીના કર્મચારીઓને રૂ. ૩૦ લાખની લાંચ સાથે એસીબી ટ્રેપ ટીમના કર્મચારીઓ સાથે અંગડિયા ફર્મનમાં મોકલવામાં આવ્યા હતા. રુ ૩૦ લાખ જમા કરાવ્યા બાદ ફરિયાદીએ વોટ્સએપ કોલ મારફતે સામાવાળા નં. ૧ સાથે સંપર્ક કર્યો હતો, જે એસીબીની ટીમ દ્વારા રેકોર્ડ કરવામાં આવ્યો હતો, જેમાં સામાવાળા નં. ૧ એ રકમની ચૂકવણી થયેલ હોવાની સ્વીકૃતિ કરી હતી. ત્યારબાદ તરત જ એસીબીની એક ટીમ સામાવાળા નં. ૧ની અટકાયત કરવા અને ધરપકડ કરવા માટે ગઈ હતી, ત્યાં સામાવાળા નં.૧ નાઓએ કેટલાક સ્ટાફ સભ્યો સાથે એસીબીની ટીમ પર શારીરિક હુમલો કર્યો હતો અને પરિણામે ઉથલપાથલ સર્જાતા સામાવાળા નં.૧ ઓફિસમાંથી ભાગી ગયા હતા. એવો પણ આક્ષેપ કરવામાં આવે છે કે સામાવાળા નંબર ૧ એ ઓફિસમાંથી ભાગી જતા પોતાનો મોબાઈલ ફોન એક સાથીદારને આપ્યો હતો. આ સાથે જ એસીબીની અન્ય ટીમે ધારા અંગડીયા પાસે જમા કરાવેલી લાંચ રકમ પણ જપ્ત કરી હતી.

૭. આ રીતે ૪ ઓક્ટોબર, ૨૦૨૨ ના રોજ ભ્રષ્ટાચાર નિવારણ અધિનિયમ, ૧૯૮૮ ની કલમ ૭, ૧૩ (૧) અને ૧૩ (૨) હેઠળ સામાવાળા નંબર ૧ સામે એફઆઈઆર નંબર ૧૨/૨૦૨૨ નોંધવામાં આવી હતી.

૮. કેસની ગંભીરતાને ધ્યાનમાં રાખીને ૧૨ ઓક્ટોબર, ૨૦૨૨ ના રોજ આ કેસ સેન્ટ્રલ બ્યૂરો ઑફ ઇન્વેસ્ટિગેશનને ટ્રાન્સફર કરવામાં આવ્યો હતો અને ભ્રષ્ટાચાર નિવારણ ધારા, ૧૯૮૮ની કલમ ૭ હેઠળ એફઆઈઆર નંબર ૧૨/૨૦૨૨ સી.આર. નંબર આરસી/૦૨૯૨૨/એ૦૦૧૧ ઓફ ૨૦૨૨ તરીકે ફરી નોંધવામાં આવ્યો હતો. એફ.આઈ.આર નંબર આરસી/૦૨૯૨૨/એ૦૦૧૧ ઓફ ૨૦૨૨ માં રેકૉર્ડ કરવામાં આવેલ છે કે સામાવાળા નં. એ.સી.બી ની ટીમની ધરપકડમાંથી છટકી ગયેલ છે અને એફ.આઈ.આર ની ફરીથી નોંધણી થયા સુંધી હજુ પણ તેઓની ધરપકડ થયેલ નથી.

૯. ત્યારબાદ, સામાવાળા નં.૧ ને સીબીઆઇ સમક્ષ હાજર થવા માટે ફોજદારી દંડ સંહિતા (હવે પછી સીઆરપીસી તરીકે ઉલ્લેખવામાં આવે છે) ની કલમ ૪૧ એ હેઠળ નોટિસ જારી કરવામાં આવેલ, પરંતુ સામાવાળા નં.૧ હાજર રહેલ નહી. ૧૭ ઓક્ટોબર, ૨૦૨૨ના રોજ સામાવાળા નં.૧ એ તપાસ અધિકારીને પત્ર લખીને જણાવ્યું હતું કે, તેમની સામે લગાવવામાં આવેલા આરોપોને કારણે તેમને ભારે ચિંતા અને ડિપ્રેશનનો સામનો કરવો પડ્યો હતો અને તેથી તેઓ તબીબી સારવાર માટે તેમના વતન રાજ્ય રાજસ્થાન ગયા હતા. તેમણે તપાસમાં સામેલ થવા માટે ચાર દિવસનો સમય માંગ્યો હતો.

૧૦. ધારા અંગડીયા ફર્મના માલિક સ્મિત ઠક્કરે તપાસ દરમિયાન સત્તાધીશોને માહિતી આપી હતી કે, માલવ અજિતભાઇ મહેતાના ખાતામાં ગેરકાયદેસર લાંચ

જમા કરવામાં આવી હતી. આ રકમ જમા કરાવતા પહેલા માલવ મહેતાએ સ્મિત ઠક્કરને જણાવ્યું હતું કે ૩૦ લાખ રૂપિયા ખાતામાં જમા કરાવવામાં આવશે અને તે જ દિવસે અન્ય વ્યક્તિને ટ્રાન્સફર કરવા પડશે.

૧૧. કલમ ૪૧–એ હેઠળ બીજી નોટિસ સામાવાળા નંબર ૧ ને જારી કરવામાં આવી હતી અને ફરીથી, તે સીબીઆઈ સમક્ષ હાજર થવામાં નિષ્ફળ ગયો હતો. ૨૬મી ઑક્ટોબર, ૨૦૨૨ના રોજ, સામાવાળા નંબર ૧ એ ફરીથી બ્લુ હેવન હોટેલ, જયપુરના ઈમેલ આઈડી પરથી મોકલેલા સંદેશાવ્યવહાર દ્વારા તપાસ અધિકારી સમક્ષ હાજર થવા માટે એક અઠવાડિયાનો સમય માંગ્યો. ત્યારબાદ, સામાવાળા નં. ૧ ને કલમ ૪૧ હેઠળની કેટલીક વધુ નોટિસ ઇશ્યૂ કરવામાં આવી હતી, જેની સામે તેમણે વિવિધ કારણોસર તપાસમાં સામેલ થવા માટે વધુ સમય માંગ્યો હતો.આ સાથે જ તેમણે આગોતરા જામીન માટે અરજી પણ કરી હતી.

૧૨. ૩ નવેમ્બર, ૨૦૨૨ના રોજ ના હુકમથી અમદાવાદ શહેરની સીટી સિવિલ અને સેશન્સ કોર્ટે સામાવાળા નં. ૧ ની આગોતરા જામીન માટેની અરજી ફગાવી દીધી હતી. વિશેષ ન્યાયાધીશ સીબીઆઈ કોર્ટ નં. ૩ એ નોંધ્યું હતું કે, સામાવાળા નં.૧ તપાસ એજન્સીને સહકાર આપવાને બદલે ભાગી ગયો હતો અને કાયદાની પ્રક્રિયાથી બચવા માટે રાજસ્થાનની હોસ્પિટલમાં દાખલ થયો હતો. સીબીઆઈ અદાલતના વિશેષ ન્યાયાધીશે કરેલા કેટલાક અવલોકનો નીચે મુજબ છેઃ

"આમ, અરજદાર માટે તેના વિદ્વાન વકીલે ખરાબ સ્વાસ્થ્યનું જે કારણ આગળ ધર્યું છે તેનો કોઈ આધાર નથી કારણ કે આ અદાલતનો સ્પષ્ટ મત છે કે અરજદાર તપાસ એજન્સીને સહકાર આપવાને બદલે ભાગી ગયો હતો અને કાયદાની પ્રક્રિયાથી બચવા માટે પોતે રાજસ્થાનમાં પોતાના વતનમાં હોસ્પિટલમાં દાખલ થયેલ હતા.

....

ઉપરોક્ત હકીકતો અને સંજોગોને ધ્યાનમાં રાખીને, આ અદાલતનો સ્પષ્ટ મત છે કે મોટા કાવતરાનો પર્દાફાશ કરવા માટે વર્તમાન અરજદારની પોલીસ કસ્ટડીમાં પૂછપરછ કરવી જરૂરી છે. અરજદાર દ્વારા મોટા ષડયંત્રને પાર પાડવા માટે અપનાવવામાં આવેલી મોડસ ઓપરેન્ડીનો પર્દાફાશ કરવો જરૂરી છે અને પૂછપરછ કર્યા વિના સંબંધિત પુરાવા એકત્રિત કરવાનું અશક્ય છે, જેના કારણે તપાસ અધુરી રહેશે. એ પણ સ્પષ્ટ છે કે, અરજદારએ ધરપકડ ટાળવા માટે વર્તમાન અરજી દાખલ કરી છે અને એટલે તપાસમાં સહકાર આપવાને બદલે આ અરજી કરી તપાસને નિષ્ફળ બનાવવાનો પ્રયાસ કરી રહેલ છે અને આ રીતે એવું કહી શકાય કે અરજદાર તપાસમાં સહકાર આપી રહ્યો નથી.

....

આ અદાલત એ હકીકતને પણ ભૂલી શકે નહીં કે આ મામલામાં તપાસ હજુ પણ ચાલી રહી છે અને આ પ્રારંભિક તબક્કે અરજદારને મુક્ત કરવાથી

અરજદાર નો તપાસ પર પ્રભાવ પાડવાનો, સાક્ષીઓને નુકસાન પહોંચાડવાનો અને પુરાવાઓ સાથે છેડછાડ કરવાનો માર્ગ મોકળો થશે."

૧૩. કોર્ટે આખરે એવું ઠેરવ્યું હતું કે કેસના મૂળ સુધી પહોંચવા માટે સામાવાળા નં. ૧ ની કસ્ટોડિયલ પૂછપરછ જરૂરી છે.

૧૪. સીબીઆઈ કોર્ટના વિશેષ ન્યાયાધીશના આદેશથી વ્યથિત, સામાવાળા નં. ૧ એ ગુજરાત ઉચ્ચ ન્યાયાલય સમક્ષ આગોતરા જામીન માટે અરજી કરી હતી. દરમિયાન, ૨૨ નવેમ્બર, ૨૦૨૨ ના રોજ વિશેષ સીબીઆઈ જજે સામાવાળા નંબર ૧ વિરુદ્ધ બિનજામીનપાત્ર વોરંટ જારી કર્યું હતું.

૧૫. ઉચ્ચ અદાલતે ૧૯ ડિસેમ્બર, ૨૦૨૨ ના રોજ વાદગ્રસ્ત આદેશ મારફતે સામાવાળા નં.૧ ના આગોતરા જામીન મંજૂર કર્યા હતા. ઉચ્ચ અદાલતે નોંધ્યું હતું કે, ગેરકાયદેસર લાંચ સ્વીકારવા અંગે શંકા છે, કારણ કે તે ધારા અંગડિયા ફર્મમાં વર્ધમાનના ખાતામાં જમા કરવામાં આવી હતી અને સામાવાળા નં. ૧ દ્વારા રકમ સ્વીકારવાના સંદર્ભમાં કોઈ પુરાવા નથી. જે કારણોના આધારે હાઇકોર્ટે આગોતરા જામીન મંજૂર કર્યા તે તેના આદેશના પરિચ્છેદ ૧૨માં નોંધવામાં આવ્યા છે, જે નીચે મુજબ છેઃ

"૧૨. આ અદાલતે નીચેના પાસાઓ પર વિચાર કર્યો છે;

(i) તા.૦૪.૧૦.૨૦૨૨ના કથિત અપરાધ માટે ૧૨.૧૦.૨૦૨૨ના રોજ એફઆઈઆર નોંધવામાં આવી છે.

(ii) વિદ્વાન એ.પી.પી તપાસ અધિકારી ની સૂચના સાથે અરજદાર સામે કોઈ પણ વિશેષ સંજોગોને રેકોર્ડ પર લાવવામાં અસમર્થ છે.

(iii) અરજદાર આરોપી ની ભૂમિકા.

(iv) અરજદાર વધારાના આવકવેરા કમિશનર છે અને તેની સામે કોઈ અન્ય ગુનાહિત ઈતિહાસ નથી.

(v) રકમની માંગણી અને સ્વીકૃતિ અંગે ગંભીર શંકા પેદા થઈ રહી છે;

(vi) અરજદાર પાસેથી કોઈ શોધ કે વસૂલાત થઈ નથી.

16. હાઈકોર્ટે વધુમાં નિર્દેશો આપ્યા હતા કે આગોતરા જામીન મંજૂર કરવા છતાં સીબીઆઈ સામાવાળા નં. ૧ ના પોલીસ રિમાન્ડ માટે અરજી કરી શકે છે અને જો સક્ષમ મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા તેને મંજૂર કરવામાં આવશે તો સામાવાળા નં.૧ ને પોલીસ રિમાન્ડ પૂર્ણ થયા પછી તરત જ મુક્ત કરી દેવામાં આવશે. આ સંબંધમાં વાદગ્રસ્ત આદેશનો સંબંધિત ભાગ નીચે મુજબ છેઃ

"16. આ આદેશ હોવા છતાં, તપાસ એજન્સી અરજદારના પોલીસ રિમાન્ડ માટે સક્ષમ મેજિસ્ટ્રેટને અરજી કરી શકે છે. અરજદારે આવી અરજીની સુનાવણીની પ્રથમ તારીખે અને પછીના તમામ

પ્રસંગોએ વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટના નિર્દેશ મુજબ તેમની સમક્ષ હાજર રહેવું. પોલીસ રિમાન્ડ તેમજ ફરિયાદપક્ષની અરજી ને યોગ્ય પ્રતિસાદ આપવાનો હેતુ આરોપીને ન્યાયિક કસ્ટડીમાં ગણાવામા આવશે. જો રિમાન્ડ મંજૂર કરવામાં આવે તો રિમાન્ડના હુકમ સામે સ્ટે મેળવવાના આરોપીના અધિકારના પૂર્વગ્રહ વિના કાયદા અનુસાર આવી વિનંતીને ધ્યાનમાં લેવાની વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટની સત્તા હોય તો તેવી માંગણી ધ્યાને લેવી. અહીં સ્પષ્ટતા કરવામાં આવે છે કે, અરજદારને પોલીસ રિમાન્ડનો આ ગાળો પૂરો થયા પછી પોલીસ કસ્ટડીમાં મોકલી આપવામાં આવે તો પણ આ આગોતરા જામીન હુકમની અન્ય શરતોને આધિન તેને તાત્કાલિક મુક્ત કરવામાં આવશે. ટ્રાયલ દરમિયાન, ટ્રાયલ કોર્ટ અરજદારને જામીન પર મુક્ત કરતી વખતે આ કોર્ટ દ્વારા પ્રથમ દ્રષ્ટિએ કરવામાં આવેલા અવલોકનોથી પ્રભાવિત થવુ નહી. રૂલ ઈસ મેડ એબ્સોલ્યુટ. ડાયરેક્ટ સર્વિસને મંજૂરી આપવામાં આવી છે."

૧૭. હાઇકોર્ટના નિર્દેશોનું પાલન કરીને પ્રતિવાદી નં. ૧ તપાસમાં જોડાયા હતા અને ત્રણ દિવસ સુધી હાજર રહ્યો હતો, પરંતુ વારંવાર કહેવામાં આવ્યું હોવા છતાં તેણે પોતાનો મોબાઇલ ફોન રજૂ કર્યો ન હતો. ત્યારબાદ સીબીઆઈએ સામાવાળા નં.૧ના પોલીસ રિમાન્ડ માટે અરજી કરી હતી અને ૩૦ ડિસેમ્બર, ૨૦૨૨ના રોજ વિશેષ ન્યાયાધીશ, સીબીઆઈ કોર્ટ નં. ૩ એ આ અરજીને આંશિક રીતે મંજૂર કરી હતી. કોર્ટે કેસ ડાયરીનો અભ્યાસ કરીને નોંધ્યું હતું કે,

સામાવાળા નં. ૧ સામેના આક્ષેપો યોગ્ય રીતે સ્થાપિત થયા છે અને પુરાવા એકત્ર કરવા અને મોટા કાવતરાનો પર્દાફાશ કરવા માટે તપાસના હેતુ માટે રિમાન્ડ જરૂરી છે.આ અરજીને નીચેની શરતોને આધીન મંજૂરી આપવામાં આવી હતીઃ

"આરોપી શ્રી સંતોષ કરનાની ને આર.સી.–૦૨૯૨૨એ૦૦૧૧ જીએનઆરના સંબંધમાં તા.૩૧/૧૨/૨૦૨૨, ૦૧/૦૧/૨૦૨૩, ૦૨/૦૧/૨૦૨૩ અને ૦૩/૦૧/૨૦૨૩ ના રોજ સવારે ૧૦.૦૦ વાગ્યાથી સાંજે ૭.૦૦ વાગ્યા સુધી તપાસ અધિકારી, સીબીઆઈ/એસીબી, ગાંધીનગર સમક્ષ હાજર રહેવા અથવા તેમની કસ્ટડીમાં આત્મસમર્પણ કરવા નિર્દેશ કરવામાં આવે છે.

વધુમાં નિર્દેશ આપવામાં આવે છે કે આરોપીઓને સંબંધિત તારીખે સાંજે ૭.૦૦ વાગ્યે મુક્ત કરવામાં આવે. આ ઉપરાંત માનનીય ગુજરાત ઉચ્ચ ન્યાયાલય ના નિર્દેશ મુજબ રિમાન્ડનો ઉપરોક્ત સમયગાળો પૂરો થયા બાદ આરોપીને મુક્ત કરવામાં આવે છે અને મેડિકલ તપાસ પેપર/સર્ટિફિકેટની નકલ સાથે આ અદાલતમાં અહેવાલ રજૂ કરવામાં આવે. કેસ ડાયરી તપાસ અધિકારીને પાછી સોંપવામાં આવે.

આરોપીને આ કેસની યોગ્ય તપાસ કરવા માટે તપાસ અધિકારીને સંપૂર્ણ સહકાર આપવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવે છે. આરોપી કસ્ટડીમાં હોય ત્યારે કોઈપણ પ્રકારના કસ્ટોડિયલ દુર્વ્યવહાર કે અત્યાચારથી દૂર રહેવા માટે તપાસ અધિકારીને **ડી.કે.બાસુ વિ. સ્ટેટ ઓફ વેસ્ટ બેંગાલ** એઆઈઆર ૧૯૯૭ એસસી ૬૧૦ ના કેસમાં ભારતના માનનીય સર્વોચ્ચ ન્યાયાલય દ્વારા નિર્ધારિત માર્ગદર્શિકાઓનું ચુસ્ત પાલન કરવા માટે નિર્દેશો આપવામાં આવે છે.

૧૮. ત્યારબાદ સીબીઆઈએ ઉપરોક્ત આદેશને મુલતવી રાખવાની અરજી એ આધાર પર વિશેષ સીબીઆઈ અદાલત સમક્ષ દાખલ કરી હતી કે, તેઓ તેને ગુજરાત ઉચ્ચ ન્યાયાલય સમક્ષ પડકારવા માંગે છે.એટલે વિશેષ ન્યાયાધીશ, સીબીઆઈ કોર્ટ નંબર ૩ એ ૭ જાન્યુઆરી, ૨૦૨૩ સુધી તેના આદેશના અમલીકરણ પર રોક લગાવી હતી. બાદમાં અદાલતે તેને સ્પેશ્યલ લીવ પિટીશન (સીઆરએલ) નં. ૨૯૫ ઓફ ૨૦૨૩ ના અંતિમ નિકાલ સુધી લંબાવી હતી.

<u>રજુઆત</u>

૧૯. સામાવાળા નં. ૧ ને આગોતરા જામીન આપવાના આદેશની ટીકા કરતાં, શ્રી તુષાર મહેતાએ, સીબીઆઈ વતી ભારતના સોલિસિટર જનરલ દ્વારા નીચેની રજૂઆતો કરી હતીઃ

i. ગુનાઓની મહત્તા અને ગંભીરતાને ધ્યાનમાં રાખીને અને સામાવાળા નં. ૧ દ્વારા પ્રસ્તુત સ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખીને, ઉચ્ચ અદાલતે સીઆરપીસીની કલમ ૪૩૮ હેઠળ તેના વિવેકાધીન અધિકારનો ઉપયોગ કરીને ભૂલ કરી હતી

ii. ઉચ્ચ અદાલતે સામાવાળા નંબર ૧ વિરુદ્ધ એકત્રિત થયેલ હકીકતોને વિચારણા હેઠળ લીધી ન હતી જે ફરિયાદી પાસેથી ૩.૩૦ લાખની રકમની માંગણી અને તેની ચૂકવણીની સ્વીકૃતિ અંગેના અવાજના રેકોર્ડિંગ્સને ધ્યાનમાં રાખીને તેના દ્વારા સ્પષ્ટ માંગણી અને લાંચની સ્વીકૃતિ પ્રસ્થાપિત કરે છે.સંબંધિત વૉઇસ રેકોર્ડિંગનું પૃથ્થકરણ કરવામાં આવ્યું છે અને અવાજો સામાવાળા નંબર ૧ અને ફરિયાદીનો હોવાનું ઓળખવામાં આવ્યું છે.

iii. ૧૨મી ઓક્ટોબર, ૨૦૨૨ના રોજ લાંબા વિલંબ પછી એફઆઈઆર નોંધવામાં આવી હતી તે અવલોકન કરવામાં હાઈકોર્ટે ગંભીર ભૂલ કરી હતી. તે દિવસે, સીબીઆઈએ માત્ર એફઆઈઆર નંબર ૧૨/૨૦૨૨ની જ પુનઃ નોંધણી કરી હતી, જે શરૂઆતમાં ૪ ઓક્ટોબર ૨૦૨૨ ના રોજ એસીબી પોલીસ સ્ટેશન દ્વારા નોંધવામાં આવી હતી.

iv. વર્ષ ૨૦૧૫ માટે આવકવેરા વિભાગના ગ્રુપ એ અધિકારીઓના સંબંધમાં સામાવાળા નંબર ૧ નું નામ 'સંમત યાદી'માં સામેલ કરવામાં આવ્યું હતું અને આમ, તેમનો સર્વિસ રેકોર્ડ સ્વચ્છ નથી;

v. વોટ્સએપ કોલ દ્વારા લાંચ આપ્યાની કબૂલાત કર્યા પછી ACB ની ટીમે જ્યારે તેમની ઓફિસ પર દરોડા પાડ્યા ત્યારે પ્રતિવાદી નં.સામાવાળા નંબર ૧ અને તેના સહયોગીઓએ એસીબીની ટીમને ધરપકડ અને પુરાવા એકત્ર કરવાથી રોકવા માટે ગુનાહિત બળનો ઉપયોગ કર્યો હતો. આમ કરતી વખતે સામાવાળા નં. ૧ એ તેનો મોબાઇલ ફોન, જે એક મહત્વપૂર્ણ પુરાવો છે, તેના સાથીદારને આપી દીધો હતો, જેથી તપાસ એજન્સી દ્વારા તે જપ્ત ન થાય તે સુનિશ્ચિત કરી શકાય.આ ઘટના કાર્યાલયના સીસીટીવી કેમેરામાં કેદ થઈ છે.

vi. ઓડિયો રેકોર્ડિંગ અને વીડિયો ફૂટેજની તપાસ ફોરેન્સિક સાયન્સ ડાયરેક્ટોરેટ, ગુજરાત દ્વારા કરવામાં આવી છે અને તેની સત્યતા પ્રમાણિત કરવામાં આવી છે.આ અહેવાલના અંતે એવું કહેવામાં આવ્યું છે કે તેમાં ફેરફારના કોઈ સંકેત નથી;

vii. સામાવાળા નં. ૧ એ ખોટી દલીલ કરી હતી કે તેણે સક્ષમ સત્તાધિકારી પાસેથી આકસ્મિક રજા લીધી હતી અને જયપુરની બ્લૂ હેવન હોટલના ઇ–મેલ આઇડી મારફતે સીઆરપીસીની કલમ ૪૧–ક હેઠળ પાઠવવામાં આવેલી નોટિસનો જવાબ મોકલીને તપાસ સંસ્થાને ગેરમાર્ગે દોરી હતી.તપાસ દરમિયાન એવું જાણવા મળ્યું હતું કે સામાવાળા નં. ૧ ક્યારેય તે હોટલમાં રોકાયા ન હતા;

viii. તપાસ દરમિયાન અન્ય આવકવેરા અધિકારીઓ સામાવાળા નં.૧ સાથે મળીને કામ કરી રહ્યા હતા તે દર્શાવવા માટે વિશ્વસનીય પુરાવા રેકોર્ડ પર આવ્યા છે, જે ૪ ઓક્ટોબર, ૨૦૨૨ના રોજ એસીબી દ્વારા થનાર ધરપકડ ટાળવામાં સામાવાળ નં.૧ને મદદ કરવામાં કેટલાક અધિકારીઓની સક્રિય ભૂમિકામાંથી પણ સ્પષ્ટ થાય છે.ઊંડા ષડયંત્રની ખાતરી કરવા અને અન્ય આવકવેરા અધિકારીઓની સંડોવણીની તપાસ કરવા માટે કસ્ટડીમાં પૂછપરછ ખૂબ જરૂરી છે;

ix. સામાવાળા નં. ૧ ઉચ્ચ અદાલતે આપેલા સંરક્ષણ પછી સીબીઆઇ સમક્ષ હાજર થયા હતા, પરંતુ તેણે પોતાનો મોબાઈલ હેન્ડસેટ, કે જે એક મહત્વપૂર્ણ પુરાવો છે, તે સોંપ્યા ન હતા અને આમ, તે તપાસમાં સહકાર આપી રહ્યા નથી.આ કેસમાં તપાસને તેના તાર્કિક નિષ્કર્ષ સુધી લઈ જવા માટે કસ્ટડીમાં પૂછપરછ જરૂરી છે

x. આ અદાલતના **સ્ટેટ રેપ. બાય ધ સીબીઆઇ વિ. અનિલ શર્મા** [(૧૯૯૭) ૭ એસસીસી ૧૮૭.]ના ચુકાદા પર એવી દલીલ કરવા માટે આધાર રાખવામાં આવ્યો છે કે "સંહિતાની કલમ ૪૩૮ હેઠળ અનુકૂળ વ્યવસ્થા સાથે સારી રીતે સંકળાયેલા શંકાસ્પદ વ્યક્તિને પૂછપરછ કરવા કરતાં કસ્ટોડિયલ પૂછપરછ ગુણાત્મક રીતે વધુ વિકલ્પલક્ષી છે.આ પ્રકારના કેસમાં શંકાસ્પદ વ્યક્તિની

અસરકારક પૂછપરછ કરવાથી ઘણી ઉપયોગી માહિતી અને છૂપાવેલી સામગ્રી શોધી કાઢવામાં ખૂબ જ ફાયદો થશે.આ પ્રકારની પૂછપરછમાં સફળતા નહીં મળે જો શંકાસ્પદ વ્યક્તિને ખબર પડશે કે પુછપરછ દરમિયાન તે આગોતરા જામીનના હૂકમ દ્વારા સુરક્ષિત છે. મોટા ભાગે આવા સંજોગોમાં પૂછપરછ માત્ર એક સામાન્ય વિધિ બની રહે છે.";

xi. કોઈ ભાગેડુ વ્યક્તિને આગોતરા જામીન ન આપવામાં આવે એવી વિનંતી કરવા માટે **પ્રેમ શંકર પ્રસાદ વિરુદ્ધ બિહાર રાજ્ય** [૨૦૨૧ એસસીસી ઓનલાઈન એસસી ૯૫૫], **મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય વિરુદ્ધ પ્રદીપ શર્મા** [(૨૦૧૪) ૨ એસસીસી ૧૭૧] અને **લવેશ વિરુદ્ધ રાજ્ય (એનસીટી ઑફ દિલ્હી)** [(૨૦૧૨) ૮ એસસીસી ૭૩૦] કેસના ચુકાદા પર પણ આધાર રાખવામાં આવ્યો છે;

xi. ઉચ્ચ અદાલતે નિર્દેશ આપતા અસામાન્ય હૂકમ કર્યો હતો કે તપાસ સંસ્થાને સામાવાળા નં. ૧ના પોલીસ રિમાન્ડ માટે સક્ષમ મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ અરજી કરવાની સ્વતંત્રતા હશે અને એ સાથે જ મુખ્ય શંકાસ્પદ વ્યક્તિની કસ્ટડીમાં પૂછપરછ અટકાવી દીધી.

૨૦. સીબીઆઇ તરફથી ઉપરોક્ત રજૂઆતને ટેકો આપતા ફરિયાદી પક્ષ તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકિલ શ્રી મનિન્દર સિંહે નીચેની બાબતો ઉમેરી:

i. ઉચ્ચ અદાલતે વિદ્વાન સેશન્સ કોર્ટના સામાવાળા નં. ૧ની આગોતરા જામીનની અરજી નામંજૂર કરતી વખતેના અવલોકનો અને નિષ્કર્ષોને અવગણ્યા હતા.કથિત અદાલતે કેસના કાગળો સહિત રેકોર્ડ પરની સામગ્રીનો અભ્યાસ કર્યો હતો અને પછી જ નોંધ્યું હતું કે તપાસ એજન્સીને કેસના મૂળ સુધી પહોંચવા માટે કસ્ટોડિયલ પૂછપરછ જરૂરી છે.

ii. સામાવાળા નં. ૧ દ્વારા કરવામાં આવેલી રૂ. ૩૦ લાખની સ્પષ્ટ માંગણી, જે ફરિયાદી દ્વારા ડિજિટલ વોઈસ રેકોર્ડર પર રેકોર્ડ કરી લેવામાં આવી હતી અને ધારા આંગડિયા ફર્મના માધ્યમથી તે લાંચના નાણાંનો સ્વીકાર કરવામાં આવેલો તે પારખવામાં ઉચ્ચ અદાલત નિષ્ફળ રહી હતી.

૨૧. બીજી બાજુ, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મુકુલ રોહતગી અને શ્રી શ્યામ દિવાને સામાવાળા નં.૧ સામે કરવામાં આવેલા આક્ષેપોનું ભારપૂર્વક ખંડન કર્યું

અને નીચેની રજૂઆતો સાથે આગોતરા જામીન આપવાના હાઈકોર્ટના હૂકમનો બચાવ કર્યો:

i. સામાવાળા નં. ૧ સામે લગાવવામાં આવેલા આક્ષેપો ખોટા અને ઉપજાવી કાઢેલા છે.ફરિયાદીએ કરેલા આક્ષેપો મુજબ સામાવાળા નં. ૧ દ્વારા ક્યારેય પણ લાંચની માંગણી કરવામાં આવી નથી. સામાવાળા નં. ૧નો ફરિયાદીની કંપની સામે સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૧માં હાથ ધરવામાં આવેલી તપાસ અને જપ્તીની કાર્યવાહી સાથે કે મૂલ્યાંકન અહેવાલ તૈયાર કરવા સાથે કોઈ સંબંધ ન હતો. સામાવાળા નં.૧ ફરિયાદીના કેસના આકારણી અધિકારી નથી અને આ બાબત અન્ય કોઈ અધિકારીને સોંપવામાં આવેલ છે;

ii. લાંચની માંગણી કે સ્વીકૃતિનો કોઈ પુરાવો નથી, જે ગુનો સ્થાપિત કરવા માટે અનિવાર્ય છે.ભ્રષ્ટાચાર નિવારણ અધિનિયમની કલમ ૭ હેઠળ છટકાના કેસોમાં ફરિયાદીએ સ્વતંત્ર પંચોની હાજરીમાં માંગણીની વાતચીત રેકોર્ડ કરવી પડશે અને છટકું ગોઠવનાર અધિકારીએ એ બાબતની ખાતરી કરવી પડશે કે કોઈ પણ પ્રકારની છેડછાડની સંભાવના નથી.હાલનાં કેસમાં કથિત માંગણીનું વોઈસ રેકોર્ડિંગ પોલીસના કોઈ પણ પ્રકારના સમાવેશ વગર કરવામાં

આવ્યું છે અને આથી, તેનું કોઈ જ સાબિતી મૂલ્ય નથી.આ રકમ કથિત રીતે આંગડીયાની એક ફર્મમાં જમા કરવામાં આવી હતી જેના વિશે સામાવાળા નં. ૧ અજ્ઞાત છે અને તેને લાંચના સ્વીકાર તરીકે ગણાવી શકાય નહીં.સામાવાળા નં.૧ને માલવ અજિતભાઈ મહેતા, કે જેમના ખાતામાં રકમ જમા કરવામાં આવી હતી, તેની સાથે કોઈ સંબંધ નથી અને સામાવાળા નં.૧ આંગડિયા પેઢીના સ્થળે હાજર ન હતા;

iii. નાણાકીય વર્ષ ૨૦૧૮–૧૯ માટે તેમની કંપની વિરુદ્ધ અગાઉ સર્વેક્ષણની કાર્યવાહી થઇ હોવાના કારણે ફરિયાદીને સામાવાળા નં. ૧ સાથે દુશ્મની છે, જેના કારણે રૂ. ૫૦ કરોડની વધારાની આવકનો ખુલાસો થયો હતો.એફઆઈઆરમાં આ હકીકતનો ખુલાસો કરવામાં આવ્યો નથી. ફરિયાદીએ સામાવાળા નં. ૧ને ખોટી રીતે ફસાવી દીધો છે, કારણ કે તેને ડર હતો કે સામાવાળા નં. ૧ તેના અને તેની કંપની પર કરવેરાની મોટી જવાબદારી લાદશે;

iv. એફઆઈઆર નં.૧૨/૨૦૨૨ના અવલોકન પરથી જાણવા મળે છે કે તે ૪ ઓક્ટોબર, ૨૦૨૨ના રોજ સવારે ૯ વાગ્યે નોંધવામાં આવી હતીજ્યારે કથિત માંગણીની ઘટના, છટકું ગોઠવવાની

ઘટના, ધારા આંગડિયા ખાતે નાણાં જમા કરાવવાની ઘટના અને સામાવળા નં. ૧ની ઓફિસ પર દરોડાની ઘટના ૩ ઓક્ટોબર, ૨૦૨૨ના રોજ અને ૪ ઓક્ટોબર, ૨૦૨૨ના રોજ દિવસ દરમિયાન બની હતી.વધુમાં, એફઆઈઆર નોંધવામાં આવતા પહેલા ફરિયાદીએ પોલીસ અધિકારીઓ સાથે મુલાકાત કરી હોવાનો કોઈ રેકોર્ડ નથી. ગેરકાયદેસર લાંચની કથિત માંગની એફઆઈઆરની નોંધણીમાં થયેલ ૨૪ કલાકથી વધુ સમયના વિલંબ વિશે ખુલાસો આપવામાં આવ્યો નથી;

v. સીબીઆઈ દ્વારા માત્ર સામાવાળા નં.૧ની ધરપકડ કરવાની માંગ કરવામાં આવી છે. ધારા આંગડિયા ફર્મના માલિક કે કર્મચારીઓની ધરપકડ કરવામાં આવી નથી અને માલવ મહેતાને આગોતરા જામીન આપવાના હાઇકોર્ટના હૂકમને સીબીઆઈ દ્વારા આ કોર્ટ સમક્ષ પડકારવામાં આવ્યો નથી;

vi. સીબીઆઈએ સામાવાળા નં.૧ની ધરપકડ કરવા માટે સીઆરપીસીની કલમ ૪૧–ક ની જોગવાઈઓનો દુરુપયોગ કર્યો છે.**અર્નેશ કુમાર વિ. બિહાર રાજ્ય** [(૨૦૧૪) ૮ એસસીસી ૨૭૩]માં આ અદાલતે નિર્ધારિત કરેલી જોગવાઈ અને માર્ગદર્શિકાઓનું એક માત્ર અવલોકન સૂચવે છે કે કલમ ૪૧–ક

હેઠળ નોટિસ ત્યારે જ પાઠવવામાં આવશે જ્યારે તપાસ એજન્સીને વ્યક્તિની કસ્ટડીની જરૂર ન હોય.હાલના કેસમાં કલમ ૪૧–ક હેઠળ નોટિસો એસીબીની ટીમ દ્વારા સામાવાળા નં.૧ની ઓફિસ પર દરોડા પાડવામાં આવ્યા પછી જારી કરવામાં આવી હતી, જ્યાં સુધીમાં તેઓએ તેની ધરપકડ કરવાનું નક્કી કરી લીધું હતું;

vii. આ અદાલતના સ્થાપિત કાયદા અનુસાર, સામાવાળા નં. ૧ને ભાગેડુ ન કહી શકાય કારણ કે તે તેના કાયદાકીય ઉપાયોનો ઉપયોગ કરી રહ્યા હતા.આમ છતાં પણ, તપાસ એજન્સીએ મીડિયામાં નોટિસ જાહેર કરી હતી અને વિવિધ સ્થળો પર સામાવાળા નં.૧ના નામ, ફોટો અને હોદ્દા સાથે 'વોન્ટેડ' પોસ્ટર્સ લગાવ્યા હતા, જે તપાસ એજન્સીનો ખરાબ આશય દર્શાવે છે;

viii. સામાવાળા નં. ૧નો શુભ આશય આગોતરા જામીન મંજૂર કર્યા પછીતેના વર્તનથી સ્પષ્ટ થાય છે.હાઇકોર્ટના નિર્દેશ અનુસાર સામાવાળા નં.૧ને જ્યારે પણ બોલાવવામાં આવ્યા ત્યારે ઓછામાં ઓછા ચાર વખત સીબીઆઈ સમક્ષ હાજર થયા હતા.સામાવાળા નં. ૧એ સ્વેચ્છાએ પોતાના અવાજના નમૂનાઓ પણ આપ્યા છે.સામાવાળા નં. ૧ તપાસમાં સહકાર આપી રહ્યા હોવાની હકીકત ધ્યાનમાં રાખતા કસ્ટોડિયલ પૂછપરછની જરૂર નથી.હાઇકોર્ટે એવો

નિર્દેશ આપીને ભૂલ કરી હતી કે આગોતરા જામીન મંજૂર કરવા છતાંતપાસ એજન્સીને પોલીસ રિમાન્ડ માટે સક્ષમ મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ અરજી કરવાની છૂટ રેહશે.હૂકમનો આ ભાગ સામાવાળા નં.૧ માટે ગેરલાભકારી હતો પરંતુ તેણે તેનું પાલન કર્યું અને સીબીઆઈએ પોલીસ રિમાન્ડ માટે અરજી કરી ત્યારે કોર્ટ સમક્ષ હાજર થયા;

ix. સામાવાળા નં.૧નો સર્વિસ રેકોર્ડ બેદાગ છે, જે વિભાગમાં સૌથી સંવેદનશીલ સોંપણીમાં તેની નિમણૂંકથી સ્પષ્ટ થાય છે.આવી નિમણૂંક માત્ર સ્વચ્છ છબીઓ ધરાવતા વરિષ્ઠ અધિકારીઓને જ આપવામાં આવે છે.તેમની પ્રામાણિકતા શંકાથી પર છે અને તેમનો અગાઉનો રેકોર્ડ નિષ્કલંક છે.સામાવાળા નં.૧ સામે અપ્રમાણસર મિલકતનો કોઈ કેસ નોંધાયો નથી;

x. ભ્રષ્ટાચાર નિવારણ અધિનિયમ, ૧૯૮૮ની ૨૦૧૮માં સંશોધિત કરવામાં આવેલી કલમ ૧૭–કમાં જાહેર સેવક દ્વારા કથિત ગુના અંગે પોલીસ અધિકારી દ્વારા કોઇપણ પ્રકારની તપાસ કે પૂછપરછ પર પ્રતિબંધ મૂકવાની જોગવાઈ છે, જેમાં કથિત અપરાધ સક્ષમ સત્તાધિકારીની પૂર્વ મંજૂરી લીધા વગર સત્તાવાર કામગીરી કે ફરજોના અમલીકરણમાં લેવામાં આવેલા કોઈ નિર્ણય કે ભલામણ

સાથે સંબંધિત હોય.આ કેસમાં તપાસ એજન્સીએ કલમ ૧૭–ક ની ફરજિયાત પ્રક્રિયાનું પાલન કર્યું નથી અને સક્ષમ સત્તાધિકારીની પૂર્વ મંજૂરી વિના ફરિયાદ પર તપાસ શરૂ કરી છે.આ ફરજિયાત શરતોનું ઉલ્લંઘન સામાવાળા નં.૧ સામે શરૂ કરવામાં આવેલી કાર્યવાહીને દૂષિત કરે છે;

xi. આ સંજોગોમાં ઉચ્ચ અદાલતે સામાવાળા નં.૧ને યોગ્ય રીતે આગોતરા જામીન આપ્યા છે અને તેના માટે વાદગ્રસ્ત હૂકમના ફકરા ૧૨માં પૂરતા પ્રમાણમાં કારણો પૂરા પાડવામાં આવ્યા છે.

xii. જામીન રદ્દ કરવાની પ્રક્રિયાને જામીન નામંજૂર કરવાની પ્રક્રિયાની સરખામણીમાં સંપૂર્ણપણે અલગ ધોરણે હાથ ધરવી પડશે અને એક વાર જામીન મંજૂર કર્યા પછી જામીન રદ કરવા માટે 'મજબૂત અને ભારેખમ' કારણો જરૂરી છે.આ સંબંધમાં **દોલત રામ વિરુદ્ધ હરિયાણા રાજ્ય** [(૧૯૯૫) ૧ એસસીસી ૩૪૯] પર આધાર રાખવામાં આવ્યો છે જેમાં આ અદાલતની બે ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે ઠરાવ્યું હતું કે:

"૪. પ્રારંભિક તબક્કે બિન–જામીનપાત્ર કેસમાં
જામીન નામંજૂર કરવા અને આ રીતે આપવામાં

આવેલા જામીન રદ કરવા પર અલગ–અલગ વિચારણા કરવી પડશે અને જુદા ધોરણે તેનો નિકાલ કરવો પડશે.અગાઉથી મંજૂર કરવામાં આવેલા જામીન રદ કરવાના આદેશ માટે ખૂબ જ મજબૂત અને જબરજસ્ત સંજોગો જરૂરી છે.સામાન્ય રીતે કહીએ તો, જામીન રદ કરવા માટેના આધાર મોટે ભાગે (ઉદાહરણ તરીકે અને નહીં કે સંપૂર્ણપણે) નીચે મુજબ છેઃન્યાયના વહીવટમાં હસ્તક્ષેપ અથવા દખલગીરી કરવાનો પ્રયાસ અથવા છેતરપિંડી અથવા ન્યાયના યોગ્ય માર્ગને ટાળવાનો પ્રયાસ અથવા આરોપીને આપવામાં આવેલી છૂટનો કોઈપણ રીતે દુરુપયોગ. આરોપીની ફરાર થવાની સંભાવનાની રેકોર્ડ પર મૂકવામાં આવેલી માહિતીના આધારે કોર્ટનો સંતોષ જામીન રદ કરવાનું વધુ એક કારણ છે.જો કે, એક વખત જામીન મળ્યા પછી તેને યાંત્રિક રીતે અને સુનાવણી દરમિયાન જામીન છૂટનો લાભ ઉઠાવીને આરોપીને પોતાની સ્વતંત્રતા જાળવી રાખવા માટે કોઈ અવરોધક

સંજોગોને અનુકૂળ બનાવ્યાં છે કે નહીં તેનો વિચાર કર્યા વિના રદ કરી શકાશે નહીં."

xiii. સીબીઆઇ અથવા ફરિયાદીએ જામીન રદ કરવા માટે કોઈ અવરોધક સંજોગો જણાવ્યા નથી.

વિશ્લેષણ

૨૨. આ અદાલતે **ગુરબક્ષ સિંઘ સિબ્બિયા વિ. પંજાબ રાજ્ય** [(૧૯૮૦) ૨ એસસીસી ૫૬૫]માં બંધારણીય ખંડપીઠ દ્વારા વિકસાવવામાં આવેલા માપદંડો પર યોગ્ય વિચાર-વિમર્શ કર્યા પછી **સિદ્ધરામ સતલિંગપ્પા મ્હેત્રે વિ. મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય** [(૨૦૧૧) ૧ એસસીસી ૬૯૪]માં આગોતરા જામીન મંજૂર કરવા અંગેના કાયદાનો સારાંશ આપ્યો છે.આ અદાલતે આ રીતે ચુકાદો આપ્યો છેઃ

"૧૧૨. આગોતરા જામીન સંદર્ભે નીચેના પરિબળો અને માપદંડોને ધ્યાનમાં રાખી શકાય છેઃ

(i) આરોપની પ્રકૃતિ અને ગંભીરતા તથા આરોપીની ચોક્કસ ભૂમિકા ધરપકડ કરતાં પહેલાં સારી રીતે સમજી લેવી જોઈએ.

(ii) અરજદારનો પૂર્વઈતિહાસ, જેમાં કોઈપણ સંજ્ઞેય ગુના માટે આરોપીને કોર્ટ દ્વારા દોષિત ઠરાવવામાં આવ્યો હોય અને તે અગાઉ જેલની સજા ભોગવી ચૂક્યો છે કે નહીં તેની હકીકત સામેલ છે.

(iii) અરજદારની ન્યાય પ્રક્રિયામાંથી નાસી જવાની શક્યતા.

(iv) આરોપી દ્વારા સમાન કે અન્ય અપરાધોનું પુનરાવર્તન થવાની શક્યતા.

(v) જ્યાં અરજદારની ધરપકડ થવાથી તેને કે તેણીને ઈજા પહોંચાડવાના અથવા અપમાનિત કરવાના હેતુથી જ આરોપ મૂકવામાં આવ્યા હોય;

(vi) ખાસ કરીને મોટી સંખ્યામાં લોકોને અસર કરતા વિશાળ વ્યાપ ધરાવતા કેસોમાં આગોતરા જામીન મંજૂરીની અસર;

(vii) અદાલતોએ આરોપીઓ સામે ઉપલબ્ધ તમામ સામગ્રીનું ખૂબ જ કાળજીપૂર્વક મૂલ્યાંકન કરવું

જોઈએ. કોર્ટે આ કેસમાં આરોપીની ભૂમિકાને પણ સ્પષ્ટ રીતે સમજવાની જરૂર છે.જે કેસોમાં ફોજદારી સંહિતા, ૧૮૬૦ની કલમ ૩૪ અને ૧૪૯ની મદદથી આરોપીઓ સંડોવાયેલા છે, તે કેસો પર અદાલતે વધુ ધ્યાન આપવું જોઈએ અને સાવચેતી રાખવી જોઈએ, કારણ કે આ કેસોમાં વધુ પડતો પ્રભાવ સામાન્ય જાણકારી અને ચિંતાનો વિષય છે,

(viii) આગોતરા જામીન મંજૂર કરવા માટેની પ્રાર્થનાને ધ્યાનમાં રાખતી વખતે બે પરિબળો વચ્ચે સંતુલન જાળવવું પડશે, એટલે કે મુક્ત, નિષ્પક્ષ અને સંપૂર્ણ તપાસ પર કોઈ પૂર્વગ્રહ ન થવો જોઈએ અને આરોપીઓની સતામણી, અપમાન અને અન્યાયપૂર્ણ અટકાયત અટકવી જોઈએ.

(ix) અદાલતે સાક્ષીની સાથે ચેડાં કરવાની અથવા ફરિયાદીને ધમકી આપવાની વાજબી આશંકા પર વિચાર કરવો.

(x) ફરિયાદની સત્યતા પર હંમેશા વિચાર કરવો જોઈએ અને જામીન મંજૂર કરવાની બાબતમાં માત્ર વાસ્તવિકતા પર જ વિચાર કરવો પડશે અને સામાન્ય ઘટનાક્રમમાં ફરિયાદીની પ્રામાણિકતા વિશે થોડી શંકા હોય તો આરોપી જામીન આપવાનો હકદાર છે."

(૨૩) સુશીલા અગ્રવાલ વિરુદ્ધ રાજ્ય (દિલ્હી એનસીટી) ૯ (૨૦૨૦) ૫ એસએસસી ૧ માં બંધારણીય ખંડપીઠે પુનરોચ્ચાર કરયો હતો કે, આગોતરા

જામીન માટેની અરજીઓનો નિર્ણય કરતી વખતે, અદાલતોએ ગુનાની પ્રકૃતિ અને ગંભીરતા, અરજદારની ભૂમિકા અને કેસની હકીકતો જેવા પરિબળો દ્વારા માર્ગદર્શન આપવું જોઈએ.

(૨૪) પ્રસ્થાપિત સિદ્ધાંતો એ છે કે આગોતરા જામીન મંજૂર કરવા કે નામંજૂર કરવા માટે કોઈ પણ સ્ટેરેઇટજેકેટ ફોર્મ્યુલા લાગુ કરી શકાશે નહીં. અદાલતનો ન્યાયિક વિવેક વિવિધ સુસંગત પરિબળો દ્વારા માર્ગદર્શિત થશે અને મોટા ભાગે તે દરેક કેસની હકીકતો અને સંજોગો પર નિર્ભર કરશે. કોર્ટે બંધારણની કલમ ૨૧ હેઠળ વ્યક્તિની સ્વતંત્રતા અને નિષ્પક્ષ અને મુક્ત તપાસની જરૂરિયાત વચ્ચે સંતુલન જાળવવું જોઈએ, જેને તેના તાર્કિક નિષ્કર્ષ સુધી લઈ જવું જોઈએ. ધરપકડ વિનાશક અને અપરિવર્તનીય સામાજિક કલંક, માનહાની, અપમાન, માનસિક પીડા અને અન્ય ભયજનક પરિણામો ધરાવે છે. આ તમામ બાબતોને ધ્યાનમાં રાખીને જ્યારે કોર્ટ તપાસ એજન્સી દ્વારા એકત્ર કરવામાં આવેલી માહિતીના આધારે પ્રથમ દ્રષ્ટીએ સંતુષ્ટ થાય છે કે આરોપી સામે માત્ર શંકાની સોયથી વધુ કંઈક છે, ત્યારે તે તપાસમાં જોખમ ઊભું કરી શકે નહીં, ખાસ કરીને ત્યારે જ્યારે આરોપો ગંભીર હોય.

(૨૫) આ સિદ્ધાંતોને ધ્યાનમાં રાખીને, અમે ઉભયપક્ષોની રજૂઆતોનું મૂલ્યાંકન કરવા આગળ વધીએ છીએ.અહીં નોંધનીય છે કે, શરૂઆતમાં ઉચ્ચ અદાલતે એવી નોંધ લીધી હતી કે, ૩ અને ૪ ઓક્ટોબર, ૨૦૨૨ના રોજ કથિત અપરાધ

માટે ૧૨ ઓક્ટોબર, ૨૦૨૨ના રોજ એફઆઈઆર નોંધવામાં આવી હતી. એસીબી દ્વારા ૪ઓક્ટોબર, ૨૦૨૨નાં રોજ ભ્રષ્ટાચાર નિવારણ ધારા, ૧૯૮૮ની કલમ ૭,૧૩ (૧) અને ૧૩ (૨) હેઠળ સામાવાળા નંબર ૧ સામે એફઆઈઆર દાખલ કરવામાં આવી હતી અને ૧૨ ઓક્ટોબર, ૨૦૨૨નાં રોજ સીબીઆઈ દ્વારા ફરી ફરીયાદ દાખલ કરવામાં આવી હતી.

(૨૬) વધુમાં, સામાવાળા નં. ૧ને આગોતરા જામીન આપવા માટે ઉચ્ચ અદાલતે સોંપેલું પ્રાથમિક કારણ એ છે કે લાંચની રકમની સ્વીકૃતિમાં શંકા હતી કારણ કે ધારા આંગડિયા ફર્મના રેકોર્ડ્સને સામાવાળા નં. ૧ અને ફર્મ વચ્ચે કોઈ લિંક સ્થાપિત કરતા રજૂ કરવામાં આવ્યા ન હતા.

(૨૭) સીબીઆઈએ કેસ ડાયરી રજૂ કરી છે, જેમાં ધારા આંગડીયા કંપનીના સંચાલક સ્મિત ઠક્કરનું નિવેદન છે. તેમણે સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું હતું કે માલવ મહેતા વર્ધમાન ખાતાનો માલિક હતો અને તેણે તેમને જણાવ્યું હતું કે ૪ ઓક્ટોબર, ૨૦૨૨ના રોજ તેમના ખાતામાં ૩૦ લાખ રૂપિયા જમા કરાવવામાં આવશે, જે પછી કોઈને મોકલવા પડશે. ફરિયાદી અને સામાવાળા નં. ૧ વચ્ચેની કથિત વાતચીતનું રેકોર્ડિંગ, જેમાં સામાવાળા નં. ૧ દ્વારા ફરિયાદીનો આભાર વ્યક્ત કરવામાં આવ્યો હતો, જે વર્ધમાન ખાતામાં રકમ જમા કરાવ્યા પછી, સામાવાળા નં. ૧ સાથે ધારા આંગડિયા ફર્મમાં ગેરકાયદેસર રીતે લાંચ

જમા કરાવવા માટે એક વાજબી કડી છે, જે પ્રથમ દ્રષ્ટિએ તેની સ્વીકૃતિ દર્શાવે છે.

(૨૮) એફઆઈઆર નોંધવામાં ૨૪ કલાકથી વધુ વિલંબ થવાના કથિત વિસંગતતાના સંબંધમાં, અમારી સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવેલી સામગ્રીમાંથી અમને જાણવા મળ્યું છે કે ફરિયાદીએ ૦૭:૧૫ કલાકે ફરિયાદ જણાવવાનું શરૂ કર્યું હતું અને તે ૪ ઓક્ટોબર, ૨૦૨૨ના રોજ સવારે ૦૮:૦૦ કલાકે પૂર્ણ થયું હતું. કેસ ડાયરીમાં જોડવામાં આવેલા પંચનામામાં એસીબી દ્વારા ગોઠવવામાં આવેલ છટકાની વિગતો આપવામાં આવી છે અને તે દિવસે એસીબી ટીમની તમામ પ્રવૃત્તિઓની યાદી આપવામાં આવી છે, જેથી તપાસ એજન્સીનો ખોટો ઈરાદો તે શંકાનું સમાધાન થાય છે.

(૨૯) અમે આવકવેરા વિભાગના આસિસ્ટન્ટ કમિશનર શ્રી વિવેક જોહરીના નિવેદનની પણ તપાસ કરી છે, જેમણે જણાવ્યું છે કે, સામાવાળા નં.૧ એ તેમનો મોબાઇલ ફોન ઓફિસ છોડતા પહેલા તેમને આપી દીધેલ, જેને શ્રી જોહરીએ પાછળથી ફેંકી દીધેલ.

(૩૦) જે રીતે સામાવાળા નં.૧એ પોતાના સહયોગીઓની મદદથી પોતાની ધરપકડથી બળજબરીથી બચી ગયો અને પુરાવાનો નાશ કરાવ્યો તે આ તબક્કે તેની સંડોવણીનો સંકેત આપવા માટેનો મજબૂત સંજોગ છે, જોકે એક સ્પષ્ટ ચિત્ર તપાસ પૂર્ણ થયા પછી જ બહાર આવશે.

(૩૧) કથિત ગુનાની પ્રકૃતિ અને ગંભીરતાને ઉચ્ચ અદાલતે ધ્યાનમાં લેવી જોઈએ. ભ્રષ્ટાચાર આપણા સમાજ માટે ગંભીર ખતરો છે અને તેની સામે કડક કાર્યવાહી થવી જોઈએ. તેનાથી સરકારી ખજાનાને જ નહીં પરંતુ સુશાસનને પણ પારાવાર નુકસાન થાય છે. સામાજીક કલ્યાણની યોજનાઓના લાભથી સામાન્ય માનવી વંચિત રહે છે અને તેની સૌથી વધુ અસર થાય છે. તે યોગ્ય રીતે કહેવામાં આવે છે કે, ભ્રષ્ટાચાર એ એક વૃક્ષ છે જેની શાખાઓ અગણિત લંબાઈની હોય છે, તે દરેક જગ્યાએ ફેલાય છે અને ત્યાંથી પડતો ઓસ સત્તાધીશોની કેટલીક ખુરશીઓ અને સ્ટૂલને ચેપ લગાવે છે. આથી, વધુ જાગૃત રહેવાની જરૂર છે.

(૩૨) રેકોર્ડ પર મૂકવામાં આવેલી સામગ્રીમાંથી એવું લાગે છે કે, પ્રથમ દ્રષ્ટિએ, સામાવાળા નં. ૧ સામેના આક્ષેપોને આ તબક્કે હળવાશથી લઈ શકાય નહીં. આવકવેરા વિભાગના અધિકારીઓ, વેપારીઓ અને હવાલા વેપારીઓને સમાવીને એક વ્યવસ્થિત સિન્ડિકેટ હોવાનું જણાય છે. આ પ્રકારની સાંઠગાંઠનો પર્દાફાશ પૂર્વ મંજૂરીની તપાસ અને અવરોધ વિનાના માધ્યમથી કરવાની જરૂર છે.

(૩૩) ભ્રષ્ટાચાર નિવારણ અધિનિયમની કલમ ૧૭ (એ) હેઠળ પુર્વ મન્જૂરી વિના તપાસ થઈ શકે નહી તેવી દલીલ ટકવા પાત્ર નથી કારણકે અને આ રીતે સામાવાળા નં. ૧ સામે શરૂ કરવામાં આવેલી કાર્યવાહીને કોઈ કાયદેસર અથવા વાસ્તવિક આધાર નથી. કલમ ૧૭ એ માત્ર એવો વિચાર કરે છે કે જ્યાં કથિત

અપરાધ સક્ષમ સત્તાધિકારીની અગાઉથી મંજૂરી વિના સત્તાવાર કાર્યો અથવા ફરજોના નિર્વહન દરમિયાન કરવામાં આવેલી ભલામણ અથવા લેવામાં આવેલા કોઈ નિર્ણય સાથે સંબંધિત હોય, ત્યાં સરકારી કર્મચારી દ્વારા કથિત કોઈ પણ ગુના અંગે પોલીસ અધિકારીઓ કોઈ પૂછપરછ, શોધ અથવા તપાસ નહીં કરી શકે. આ કલમના પ્રથમ પરંતુકમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે બિનજરૂરી લાભ સ્વીકારવાના આરોપસર સ્થળ પર જ વ્યક્તિની ધરપકડ કરવાના કિસ્સાઓમાં આ પ્રકારની મંજૂરીની જરૂર નથી.

(૩૪) કલમ ૧૭–એની પ્રથમ જોગવાઈ એવા કેસોનો ઉલ્લેખ કરે છે, કે જેમાં સરકારી કર્મચારી પર બિનજરૂરી લાભ સ્વીકારવાનો કે તેનો પ્રયાસ કરવાનો આરોપ મૂકવામાં આવ્યો હોય.ટ્રેપ કેસમાં આવા અધિકારીની તપાસ કરવા માટે અગાઉથી મંજૂરી અથવા મંજૂરી આપવાથી ટ્રેપ અને તપાસના હેતુને નિષ્ફળ બનાવવાની સંભાવના છે, જે વિધાનમંડળનો મૂળ ઈરાદો નથી.સામાવાળા નં.૧ સામેની તપાસ, લાંચની માંગણીનો આરોપ હોવાના કારણે, કેન્દ્ર સરકારની અગાઉથી મંજૂરી લેવાની જરૂર નહોતી. આ ઉપરાંત, સામાવાળા નં. ૧ સામેનો આરોપ તેમણે પોતાની અર્ધ ન્યાયિક અથવા વહીવટી ક્ષમતામા કરેલી ભલામણો કે નિર્ણયો પર આધારિત નથી.

(૩૫) તે સાચું છે કે જામીન રદ કરવા માટે માત્ર મજબૂત અને ભારે કારણો હોવા જોઈએ.આમ છતાં, જામીન આપવાનો અયોગ્ય આદેશ આપવો એ

જામીનને રદ કરવાથી અલગ છે.આ અદાલત હંમેશાં આરોપીને જામીન આપતી વખતે ઉચ્ચ ન્યાયાલય દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાતા ન્યાયિક વિવેકાધિકારમાં હસ્તક્ષેપ નહીં કરે.એ સુનિશ્ચિત કરવું જરૂરી છે કે, ઉચ્ચ ન્યાયાલય સમયાંતરે શ્રેણીબદ્ધ નિર્ણયોમાં આ અદાલતે નિર્ધારિત કરેલા મૂળભૂત સિદ્ધાંતો અનુસાર વિવેકપૂર્ણ, સાવધાનીપૂર્વક અને ચુસ્ત રીતે પોતાના વિવેકાધિકારનો ઉપયોગ કરે.

(૩૬) સુશીલા અગ્રવાલ (ઉપર) ની બંધારણીય પીઠે નોંધ્યું હતું કેઃ

> "૯૨.૧૧ જામીન આપવાના આદેશની સચોટતા પર રાજ્ય અથવા તપાસ એજન્સીનાં આદેશ પર અપીલ અથવા ઉચ્ચ અદાલત વિચાર કરી શકે છે અને આ આધાર પર રદ કરી શકે છે કે તેને મંજૂર કરતી અદાલતે ભૌતિક હકીકતો અથવા નિર્ણાયક સંજોગોને ધ્યાનમાં લીધા નથી."

<u>સારાંશ</u>

(૩૭) આગોતરા જામીન મંજૂર કરવા પર આરોપોની પ્રકૃતિ, રેકોર્ડ પરની સામગ્રી અને સ્થાપિત કાયદાકીય સિદ્ધાંતો પર વિચાર કર્યા પછી, અમારું માનવું છે કે, ગમે તે મુશ્કેલ અથવા કઠોર હોય, ઉચ્ચ અદાલતે સીઆરપીસીની કલમ –૪૩૮

હેઠળ તેના વિવેકાધીન અધિકારનો ઉપયોગ કરીને સામાવાળા નં.૧ની ધરપકડ સામે રક્ષણ આપવાનુ ટાળવુ જોઈએ.

(૩૮) જો એવું માની લેવામા આવે કે એસીબીની કામગીરી કોઈ અગમ્ય કારણોસર કરવામાં આવી છે તો સામાવાળા નં. ૧ ની ધારણા કે તે ટકવાપાત્ર નથી કારણકે કે એકવાર તપાસ સીબીઆઈને હસ્તાંતરિત થઈ જાય પછી સામાવાળા નં. ૧ હવે એવું કહી શકશે નહીં કે અમને અહી કોઈ ખાનગી વેર, કિન્નાખોરી, પક્ષપાત કે સેન્ટ્રલ એજન્સી સામે કોઈ કાવતરૂ હોય તેમ જણાતુ નથી. કોઇપણ સંજોગોમાં સીબીઆઈ દ્વારા આરોપી કે જેને કસ્ટોડીયલ પૂછપરછ માટે મોકલવામા આવે છે તેના અધિકારોનું નિષ્ઠાપૂર્વક પાલન થાય તેમજ સ્વતંત્ર, નિષ્પક્ષ અને તટસ્થ તપાસ કરે તેવી અપેક્ષા રાખવામા આવે છે.

(૩૯) તે મુજબ અપીલોને મંજૂરી આપવામાં આવે છે. હાઈકોર્ટના ૧૯ ડિસેમ્બર, ૨૦૨૨ના આક્ષેપિત ચુકાદા અને આદેશને રદ કરવામાં આવે છે અને સામાવાળા નં. ૧ની આગોતરા જામીન અરજી રદ કરવામાં આવે છે. તેના પરિણામે, ૩૦ ડિસેમ્બર, ૨૦૨૨ના રોજ વિશેષ ન્યાયાધીશ, સીબીઆઈ કોર્ટ નંબર ૩ દ્વારા સીબીઆઈની રિમાન્ડ માટેની અરજીને આંશિક મંજૂરી આપતો આદેશ પણ રદ કરવામાં આવ્યો છે.

(૪૦) અમે સ્પષ્ટતા કરીએ છીએ કે, આ અદાલતે મર્યાદિત હેતુ માટે આગોતરા જામીન નકારવા અથવા મંજૂર કરવા આરોપોના ગુણદોષ પર માત્ર પ્રાથમિક

અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો છે.જો સામાવાળા નં. ૧ યોગ્ય અદાલત સમક્ષ નિયમિત જામીન મંજૂર કરવા માટે અરજી કરે છે, તો તેના પોતાના ગુણદોષ પર અને કાયદા અનુસાર, અહીં ઉપર કરવામાં આવેલા અવલોકનોથી પ્રભાવિત ન થઈને તેના પર વિચાર કરવામાં આવશે.

(૪૧) ઉપરોક્ત તારણોએ અપીલોનો નિકાલ કરવામાં આવ્યો છે.

(૪૨) જો કોઈ અરજીઓ પેન્ડિંગ હોય તો તેનો નિકાલ પણ કરી દેવામાં આવશે.

..... ન્યાયમૂર્તિ
(સૂર્ય કાંત)

..... ન્યાયમૂર્તિ
(જે. કે. મહેશ્વરી)

નવી દિલ્હી

૧૭ એપ્રિલ, ૨૦૨૩.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall

hold the field for the purpose of execution and implementation.